

Egyetemi doktori (PhD) értekezés tézisei

A DOHÁNYMONOPÓLIUM ELŐZMÉNYTÖRTÉNETE MAGYARORSZÁGON

Kohút Sára

Témavezető: Dr. Velkey Ferenc

DEBRECENI EGYETEM

Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola

Debrecen, 2015.

I. Az értekezés célkitűzése, a téma körülhatárolása

Dolgozatomban azt a kérdést elemzem, hogy a dohánymonopólium magyarországi bevezetése (1850) előtt milyen kezdeményezések, tervek és kísérletek vetődtek fel (és kerültek le a napirendről) ebben a tárgykörben. Azaz a monopólium előzménytörténetének átfogó vizsgálatát tűztem ki célul. Értekezésem időkerete az első datálható, az örökös tartományokban a dohányadóztatást 1658-ban előírányzó adatig nyúlik vissza, és a monopóliumot Magyarországra behozó, 1850-ben kelt császári pátensig tart. A disszertációm tárgyának politika-földrajzi tere a Habsburg Birodalom, vagyis az a nehezen megnevezhető dinasztikus konglomerátum, amelyet összefoglalóan Habsburg- vagy Osztrák Monarchiának („Habsburgermonarchie”, „Österreichische Monarchie”), majd „Osztrák Császárságnak” („Kaisertum Österreich”) neveztek. Mivel a tervezetek és döntési mechanizmusok a kutatás fókuszába a „bécsi Burg”-ot állították, ezért kézenfekvő volt, hogy ne kizárólag az egyik oldal szempontjaira korlátozzam a vizsgálatot, s így a „bécsi-” illetve „magyar nézőpont” is egyenértékű szerepet kapjon – kiegészülve a dohánypiaci szereplők (kereskedők, termelők stb.) egyénített szempontjaival. A kusza piaci viszonyok, a császári regálé és Magyarország gazdasági szimbiózisa, a Habsburg vámpolitika hatásai miatt természetes (és minden bizonnyal előnyös) volt, hogy nem kizárólag az egyik oldal szempontjaira korlátoztam a kutatást. Hiszen leginkább éppen a „nézőpontok” árnyalt elemzése hiányzik a kérdés szakirodalmából, s emiatt maradt el a Magyarországra vonatkozó tervek vizsgálata.

A dohánymonopólium magyarországi bevezetésének akadálya a Magyar Királyság Habsburg Birodalmon belüli eltérő jogi státuszából eredt. A rendi alkotmány következtében az országgyűlés jóváhagyása feltétele volt az örökös tartományokban érvényben lévő egyedáruság bevezetésének. Tekintve hogy a magyar politikum – néhány kivételtől eltekintve – idegenkedett az egyedáruság gondolatától, mint egy újabb indirekt adónemtől; a természet és kereskedést az exportvámokon felül nem korlátozták. A természetők nem voltak kötelezhetőek dohányuk átadására; a felvásárlás, kereskedés és gyártás piaci keretek között zajlott. Mindennek ellenére a magyarországi agrárium szolgáltatta a császári regálé beszerzésének jelentős hányadát, amely így kénytelen volt a Monarchián belül is magánkereskedőkkel konkurálni, mint bármely más piaci szereplő. Az ebből fakadó problémák megoldásaképpen felmerült az udvarban a kereskedőkkel való szerződés-kötés mellett a természetőktől való közvetlen felvásárlás, valamint saját kertészetek telepítése. Az éppen aktuális döntéshozóktól függött, mely alternatívát követték. Mikor azonban a jövedék működésének optimalizálása egybeesett a kincstár súlyosbodó pénzügyi zavaraiival, rendre felmerült a dohánymonopólium bevezetése.

1841-ben titkos határozat született Magyarország és Erdély a Monarchia egységes vámrendszerébe való beolvasztására. A döntés korszakfordulót jelentett a magyarországi dohánymonopólium előzmény-történetében. Maga az egyedárúság, vagy mint egy új indirekt adó kivetéseként, vagy a piaci viszonyok okozta károk megoldásának kontextusában bukkant fel eddig az illetékes kormányzati szervek iratváltásaiban, a vámsorompók felszámolása után viszont kivitelezhetetlenné válik a magyar dohánytermesztés és -kereskedés jövedék alóli mentessége. A legfelsőbb politikai körök számára ettől kezdve nem az volt a kérdés, hogy bevezessék-e az dohányegyedárúságot a Magyar Királyságban, hanem mikor és milyen feltételekkel tegyék azt. Míg eddig a monopólium kizárólag pénzügyi megfontolásokkal társult, ekkor már jóval komplexebb üggyé duzzadt.

II. Felhasznált források, alkalmazott módszerek

A korábban publikált szakirodalommal ellentétben dolgozatom középpontjában a dohány áll, a vám- és adókérdés, Magyarország gazdasági alávetettségének problematikája csupán háttérként szolgál. A kutatásom nívója nem a módszertanban rejlik, hanem forrásfeltárásom unikalitásában. Elemzésem az udvar döntéshozatali mechanizmusaira és az arra reflektáló rendi válaszokra épül, kilépve ezáltal a hagyományos birodalmi politika – nemzeti sérelmek narratívájából. Nemcsak a megvalósult intenciók, hanem a döntésekben résztvevők kimondott szándékai is a vizsgálat tárgyát képezték.

Eredeti tervem egy olyan gazdaságtörténeti elemzés volt, amely a dohánymonopólium előtörténetét a lehető legteljesebb komplexitásában ragadja meg; a termeléstől a feldolgozáson keresztül az értékesítésig kíséri végig a dohánylevél útját, a rendszerszerű működés szintjével bezáróan tekinti át a kapcsolódó mechanizmusokat. A kutatás és a rendkívül gazdag, elsősorban bécsi levéltári állagok megismerése (ezekről alább) világossá tette, hogy egy disszertáció keretében a téma ilyen összetettségben nem dolgozható fel igényesen, ezért a tematikus szűkítés mellett döntöttem. Azokat a döntéshozatali mechanizmusokat állítottam vizsgálatom középpontjába, amelyek azt mutatták meg, miért vetődött fel visszatérően Bécsben Magyarország vonatkozásában a monopólium ügye, és miért került le a napirendről. Azaz milyen motívumok és szándékok, cselekvési lehetőségek, illetve milyen kimutatások, beadványok mozogtak Bécsben akkor, amikor a dohányügy a felső szinteken napirendre került. Hipotézisem szerint az esemény-rekonstrukció mellett így arról is átfogó képet nyerünk, hogy hogyan értékelte a korabeli politikai, illetve gazdasági elit a termesztés és kereskedés helyzetét (azaz a gazdaságtörténeti komplexitás mégsem veszik el teljesen), milyen tényezők határozták meg az udvar döntésmechanismusait, törekvése milyen válaszképet váltott ki a rendekből és a piaci szereplőkből.

Célom a részletező adatfeltárás és tényleírás volt. Disszertációm módszertana ennek következtében a nemzetgazdaságtan történeti iskoláján alapszik. Választásom indoklásául az szolgál, hogy a monopólium magyarországi előzménytörténetének kutatásával eddig adós a történettudomány, a szakirodalomra általánosan jellemző az egyoldalúság. Korábbi szerzők nem kötötték össze az uralkodói rendelkezéseket, nem helyezik mindezt a korabeli piac kontextusába. Az osztrák fél értelemszerűen az udvari intézmények iratanyagát tekinti kiindulási alapnak, ebből következik a birodalomcentrikus szemléletmód, míg a hazai történészek számára kizárólagos szempont Magyarország közgazdasági érdekeinek érvényesülése.

A téma gazdag levéltári forrásbázissal rendelkezik, már csak a gazdaságtörténeti műfaj sajátosságaiból fakadóan. Mivel nem egy adott levéltári állag feldolgozását tűztem ki célul,

hanem több fondból gyűjtöttem össze az iratokat, ezért jelentős mennyiségű anyag áttekintésére volt szükség. A forrásfeltárásban kétféle módszer keveredett: először az Österreichisches Staatsarchiv-ban található levéltári források közül a tematikailag a dohányhoz valamilyen formában köthető iratokat dolgoztam fel, fondképző szervtől függetlenül. Majd tudatosan olyan személyek vagy intézmények levéltári anyagát vizsgáltam, amelyek valamilyen szempontból kötődtek a kutatás tárgyához.

Elsősorban a Präsidialakten der k.k. Hofkammer und des k.k. Finanzministeriums, Finanzministerium, Präsidium Hauptreihe anyagait tekintetem át. Az éves lebontást tartalmazó indexek segítségével a Tabak és Ungarn címszavaknál azokat az ügyiratok gyűjtöttem ki, amelyek a termesztés, a kereskedés és a feldolgozás körülményeire utaltak. Az iratokon többnyire fel voltak tüntetve olyan iktatószámok, amelyek tartalmi kapcsolatban álltak egymással, tehát az indexek mellett az udvari kamara iktatási rendszerét követtem a forrásfeltárás során. A magyar udvari kamara és kancellária tárgyban kelt jelentései, a részükre szánt utasítások, uralkodói leiratok, vagy azok másolatai szintén megtalálhatóak a bécsi szervek irattárában. Bizonyára értékes adatokkal szolgálnának a Finanz- und Hofkammerarchiv, Sonderbestände, Sammlungen und Selekte, Nachgeordnete Dienststellen und Fremdprovenienzen, Tabak- und Stempelgefällsdirektion idevágó állagai, azonban 1836-tól nem kutathatóak. A levéltár tájékoztatása szerint az iratok korábban az egykori Tabakmuseumban voltak, jelenlegi lelőhelyük ismeretlen.

A korabeli ügyrend alapján a dohányjövedék igazgatójának jelentéseit az udvari kamara elnöke továbbította a kancelláriának, ezért a kutatás az uralkodó mellett működő Kabinettskanzlei működése során keletkezett levéltár, a Kabinettsarchiv állagaira is kiterjedt. (Minister Kolowrat Akten, Staatskonferenzakten, Staatsrat, Kabinettskanzleiakten)

A kutatás során mellőztem a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában található, kormányzati szervek állagaiban történő kutatást, mivel a bécsi iratok tartalmazzák a magyarországi intézmények állásfoglalását. Nem tártam fel továbbá mélyrehatóan a sérelmi ellenzék dohánykritikáját tartalmazó, 18. századi forrásanyagot: a nagyobb, történeti összefoglalók hivatkozása alapján egyetlen kivételt leszámítva nem került a rendek oldaláról napirendre a monopólium, csupán az export korlátozása foglalkoztatta a kortárs politikumot. A levéltári kutatás súlypontját ezért arra az időszakra tettem, amikor a vámunió következtében elkerülhetetlenné vált a dohány jogi státuszának harmonizációja az örökös tartományokéval. Törekedtem a megyei közgyűlések, rendi országgyűlések és magyar illetőségű politikai vezetők forrásainak feldolgozására.

Az 1840-es évekre, részben a korabeli sajtónak (Budapesti Hiradó, Pesti Hirlap, Hetilap, Nemzeti Újság, Pester Lyod, Pester Zeitung), részben az 1846-ban kezdődő kincstári árusítás

kezdetének köszönhetően megszorodtak a fellelhető primer források. A kormányzati levéltári anyag mellett családi fondokban is érdemes volt forrásfeltárást végezni. Dessewffy Emil politikai iratai közt találunk a tárgyban kelt memorandumot, Széchenyi István pedig több, dohánymonopóliumot érintő emlékiratot jegyzett.

A disszertáció tehát döntően az Österreichisches Staatsarchiv állagaira épül, mivel itt találhatóak a bécsi dohánypolitikát irányító szervek, az udvari kamara, illetve a kancellária iratanyagai. Kronológiai súlypontja pedig az 1840-es évekre esik. A dohánymonopólium előzménytörténetében fordulatot jelentő vámunió változást hozott a levéltári források keletkezésében is. Míg korábban akár évtizedek elteltek anélkül, hogy a gazdaságpolitikai döntéshozók érdemben foglalkozzanak a dohánykérdéssel, a közbenső vám felszámolása következtében az eddig egy alternatívaként kezelt monopólium immáron bevezetési kényszerré vált, növelve az ezzel foglalkozó udvari iratok számát. A bécsi állagok és az 1840-es évek levéltári anyagának túlsúlya ennek a két tényezőnek köszönhető.

III. Az eredmények tézisszerű felsorolása

A dohányregálé létrejötte híven tükrözi magának a monopóliumnak a történeti fejlődését. Amikor az uralkodó a rendektől független bevételi forrást kívánt teremteni a kincstár számára, adta magát a bérleti rendszer megoldásként. Az idő haladtával a monopóliumok az állami hitelezés alapját képezték. A Habsburg ház legfőbb hitelezői pedig többségükben olyan bankházak voltak, akik dohánykereskedéssel foglalkoztak. Egyrészt a növekvő államadósság a bécsi udvart további bevételek szerzésére ösztönözte, másrészt a császári jövedék nyersanyagbeszerzésekor kénytelen volt a neki hitelt nyújtó kereskedőházakkal piaci keretek közt konkurálni, vagy számára előnytelen szállítói szerződéseket kötni.

Az uralkodói pátensek segítségével nyomon követhető, hogyan vált a császári kincstár számára nélkülözhetetlen bevételi forrássá a dohányregálé. Az 1570 körül megismert növényt először 1658-ban adóztatták meg, majd több, kereskedelmi forgalomba kerülésének valamely fázisát monopolizáló rendelet lépett életbe, általában egy-egy tartományra vonatkozó jogkörrel. Ez a provinciális széttagolódás 1701-ben ért véget, amikor Lipót általános érvényű pátensben szabott irányt az egyedáruság gyakorlásának. Az udvar hol erősítette, hol gyengítette befolyását a bérlő társaságok felett, végül 1784-ben II. József végleg állami kezelés alá vonta.

A Hofburg magyarországi dohánypolitikája ingadozó. Egyes periódusokban vámemeléssel, kereskedőkkel kötött szerződésekkel, a termeszűttőkkel való közvetlen kapcsolat révén kívánták orvosolni a jövedék nyersanyagbeszerzését, máskor pedig a kincstári birtokokon történő, saját kezelésű dohánykertészetek telepítésével. Az aktuális döntéshozók stratégiájától függött, melyik javaslatban vélték felfedezni a kincstár számára az előnyösebb megoldást. A közel kétszáz éves periódusban egy közös vonás viszont mindenképpen megfogható: a Magyar Királyságnak szánt nyersanyagtermelő szerep. Az udvari körökben fel sem merült egy magyarországi dohánygyár létesítése egészen az 1840-es évek közepéig, a temesvári gyáralapítás is inkább az udvar monopolizáló szándékainak elősegítéséhez kapcsolódott, mintsem a hazai dohányipar megteremtéséhez.

A jövedék működési mechanizmusait érintő átalakításokon túl rendre előkerült a piac kizárásának legegyszerűbb módja, a magyarországi dohány monopolizálása. I. Lipót rendeleti úton behozott egyedáruságát a Rákóczi-szabadságharc söpörte el, III. Károly uralkodása alatt már elegendő volt pár panaszos felirat ahhoz, hogy az uralkodó elálljon szándékától. I. Ferenc elődeivel ellentétben nem kísérelte meg terveit a gyakorlatba átültetni, tevékenysége a dohánykérdésben kimerült a titkos iratváltásokban. Felvetésére tanácsadói kivétel nélkül az

egyedáruság ellen foglaltak állást. Elsősorban arra hivatkoztak, hogy a magyar országgyűlés hozzájárulása nélkül jogszerűtlen egy új közjöveldmi forrás megnyitása, esetünkben a dohánymonopólium kivétele, s így az udvarnak komoly nehézséget jelentene keresztülvinni a tervét.

Az egyedáruság bevezetése ugyan többször visszatérő elképzelés volt, az erről szóló iratváltások között azonban jelentős időintervallumok teltek el. A kísérletek egymástól függetlenül, eltérő politikai-gazdasági kontextusban értelmezendők; I. Lipót pátense csak hivatkozási alapként bukkan fel I. Ferenc által inspirált szakvéleményekben, nincs közvetlen kontinuitás a kettő között. Lipót csupán a kereskedelmet akarta monopolizálni, a természet szabadságát fenntartotta volna, Ferenc és tanácsadói viszont teljes királyi privilégiumban gondolkodtak.

Rendre akkor került elő az egyedáruság, amikor jelentős pénzügyi zavarba került a kincstár. S mivel az udvar folyamatosan elállt bevezetési szándékától, valószínűsíthető, nem tekintette gazdaságpolitikai kulcskérdésnek a dohánymonopólium Magyarországra való kivételét a közbenső vám eltörléséig. A dohánymonopóliumot az udvar az első bevezetési kísérlettől egészen 1845-ig politikailag károsabbnak tekintette, mint amennyi anyagi haszonnal járt volna. A pusztán pénzügyi kérdésként kezelt egyedáruság a vámszövetség következtében értelmeződött szélesebb kontextusban.

Nem csak a Hofburg dohánypolitikája volt ingadozó, hanem a magyarországi udvari szervek és szereplők hozzáállása is. Takáts Sándor a General Appalto und Pachtordnung kapcsán a budai kamarai adminisztráció passzivitásának magyarázataként azt emelte ki, hogy az intézmény pusztán Bécs akaratának végrehajtó szerve volt. Később a kincstári kertészetek telepítésekor Ambrózy Lajos, a temesi jószágigazgató is megjegyezte, hogy a magyar kamara tette, amit az udvari kamara mondott.

Amennyiben a levéltári iratokat vizsgáljuk, két említésre érdemes esetet találunk. 1830-ban az országgyűlés kérte a dohány vámjának leszállítását. A magyar királyi kancellária hiába állt a javaslat mögé, nem tudta érvényesíteni akaratát annak ellenére sem, hogy egy évvel korábban az udvari kamara még támogatta a vámleszállítást. Elnöke, Joseph Freiherr von Eichhoff felterjesztésében pedig egyenesen azt kifogásolta, hogy a magyar udvari szervek nem képviselik semmilyen formában a jövedék érdekeit.

A magyar nemesség és dohánypiaci szereplők álláspontja követte az udvari politika kontextusát. A rendi fórumok eleinte az exportot korlátozó intézkedések ellen tiltakoztak, majd mikor felismerték, hogy a vámkérdés következtében elkerülhetetlenné vált a monopólium, egyre kidolgozottabb koncepciókat fogalmaztak meg. Ellenérvek közt találjuk, hogy a természet, a feldolgozás és az árusítás privilegizálása tönkretenné e virágzó iparágat,

viSSzaszorulna a növény termőterülete, a szabad piaci viszonyok kiiktatásával összességében csökkenne a dohányból származó tiszta jövedelem.

Felvetődik a kérdés, hogy ha a dohánykereskedésre és termesztésre nézve valós veszélynek képzelték a monopóliumi rendszert, miért találkozunk a levéltári iratok közt magánkereskedők bérleti ajánlataival, mi több Károlyi Sándor gróf miért próbálta meg nemcsak egy esetleges magyarországi egyedáruság privilégiumát megszerezni, hanem tárgyalásokat kezdeményezett az örökös tartományokbeli monopóliummal való közös kezelésre. A nemesség és a kereskedők számára összeforrt a dohány a vámpolitikával, ezáltal sérelmi ügyként értelmeződött, nem pedig önálló mezőgazdasági ágazatként.

Az ellenzéki tiltakozás csúcspontja az 1846-os trafiknyitásokhoz köthető. A Védegyelet profiljába abszolút beleillett a dohányvita, Kossuth Lajos pedig védvámrendszeréhez felhasználta, hogy a monopólium ezáltal fenntartható lenne az örökös tartományokban a Magyar Királyságra történő kiterjesztés nélkül. A kormányzat indirekt eljárás módja, miszerint a piaci árnál olcsóbb termékekkel kiiktatja a versenyből a konkurens kereskedőket, rávilágított egyrészt Magyarország – mint nyersanyagtermelő bázis – kiszolgáltatottságára, másrészt a hazai dohányipar elmaradottságára.

A trafikok elleni ellenzéki mozgalom bázisa nem körvonalazható. Bécs kémeitől elmentmondásos jelentéseket kapott, míg Andreas Baumgartner Karl Friedrich Kübecknek írt beszámolójában erőtlennek festette le a mozgalmat, pár gyáros és rokonai, illetve a kormány ellenségei tevékenységének tulajdonítva azt, addig Apponyi György „erélyes elnyomásról” beszélt, Leopold Ferstl helyszíni tudósításában pedig csak egy szikra hiányzott a robbanáshoz. Levéltári forrás a kérdés megválaszolásához mindeközéig nem áll rendelkezésünkre.

A Pest vármegyei közgyűlésen elhangzott érvek és állásfoglalások jól reprezentálják a nézőpontok határvonalait. Az egyedáruság veszélyétől tartó, s azt károsnak tituláló felszólalók az ellenzék soraiból kerültek ki, míg a konzervatív pártállásúak értetlenül álltak a túlzó aggodalom felett. Az újkonzervatív Dessewffy Emil a nyilvánosságnak szánt írásaiban nem dohánymonopóliumot proponált, de kiállt a dohány indirekt adóztatása révén a vámszövetség kompenzációjának létjogosultsága mellett az örökös tartományok felé.

Hasonló elképzeléseket fogalmazott meg a jövedék terén Széchenyi István gróf. Mindketten a vámunió előfeltételének tekintették a dohánykérdés rendezését, mivel nemcsak kárpótlást jelenthet a kieső jövedelemért, hanem a belőle nyert összeg egy része Magyarország hasznára válhat. Különbség motivációikban, terveik időtávlátában, az adózáshoz fűződő viszonyrendszerben és az összeg hova fordításában adódik.

Széchenyi a dohányregálét és az ősiség eltörlését azonnali hatállyal kívánta életbe léptetni, viszont a házi adó egy részének elvállalását a nemesség részéről csak elvben kívánta

megfogalmazni. Az adó mikéntjét csak egy, illetve másfél év múlva akarta meghatározni, mivel az ösiség eltörlése és az országos pénztárból megerősödve később fennakadás nélkül el tudja vállalni az új terhet az eladósodott birtokos is. Ezzel szemben Dessewffy elgondolását tizenkét éves időintervallumra osztotta el, tehát a rendelkezés bevezetésénél jóval türelmesebb politikát folytat. S míg az országos közpénztár felállítását az újkonzervatívok hitelfelvételi alapnak tekintették, addig Széchenyi a közlekedésügy fejlesztésében gondolkozott.

Dessewffyvel ellentétben Széchenyi grófnál a dohányregálé pártolásának indoka nem az udvar céljai iránti elvhűségben gyökeredzik, hanem azon szándékában, hogy a kormányt saját elképzeléseinek szolgálatába állítsa, vagyis a jövedékből származó bevétel révén a közlekedésügyet fejlessze. Tette ezt annak fényében, hogy a naplójában rögzített információk alapján beszélt Kübeck neki a monopóliumról, a gróf ennek következtében tisztában volt azzal, hogy bevezetését az udvar elkerülhetetlennek tekintette, továbbá Kübeck vonakodott megadni a Tisza-szabályozásra szóban megígért egy millió forintot.

Dessewffy mindvégig tudatában volt Bécs valódi szándékainak. Ellenérvei, vagyis hogy a kincstári árusítás csak az Ausztriában divatos fajtákra vonatkozik, nem voltak igazak. Hiába próbálta a közgyűlési beszédében bizonygatni a közkezelés Magyarország számára anyagilag előnyös voltát, még a konzervatív tábor sem tudta teljes mértékben meggyőzni. Elképzelésének megvalósíthatósága a dohány közkezeléséről, hogy csak a kereskedésbe átmenő leveleket monopolizálná, Eötvös Ignác adójavaslatával együtt kérdéses, mindenestre egyik sem egyezett az udvar koncepciójával. Valószínűsíthető, mindketten a kamara és a kancellária közös ülésén megfogalmazottak szerint „*oktató befolyásukkal*” próbálták a monopólium bevezetésének gondolatát minél szélesebb körben elfogadtatni.

Az ellenzéki csoportok mind a kormány intézkedéseit, mind a konzervatív sajtó megnyilvánulásait a dohánymonopólium előzményeinek tekintették, amit sokan törvény, sőt alkotmány sértésnek minősítettek; hisz amellet, hogy a kormány egy új közjövédelmi forrást kívánt megnyitni az országgyűlés hozzájárulása nélkül, az intézkedés ellentétes Magyarország közgazdasági érdekeivel. De míg Kossuth a megoldást a magyar védvámrendszer gondolatában találta meg, a centralisták a dohánykérdésre nézve konkrét megoldási javaslatot mellőzve a vámuniót támogatták azzal a kitételrel, hogy hazánkban a dohányjövedéket nem léptetik életbe.

Apponyi – reflektálva a kipattant vitára és az ellenzék vádjaira – javasolta, válasszák el a monopólium bevezetését a vámkérdéstől: ha nem a vámunió feltételeként, vagy egy új bevételi forrásként lenne beállítva, Magyarország autonómiáját és törvényes függetlenségét féltő kedélyek megszűnnének. Kritizálta a választott piacmonopolizáló indirekt utat; a kormánynak nyíltan vállalnia kellene szándékát.

A legfelsőbb udvari körökben nem talált a kancellár támogatót álláspontjához, nem választották el a vámkérdést a dohányregálé alternatívájától. Amennyiben megnézzük a konzervatív röpiratokat, egymás közti memorandumváltásokat, kivétel nélkül mindegyik tényként kezelte az egyedáruság országgyűlésen való tárgyalását. Ennek ellenére a királyi proposíciókban nem szerepelt a monopólium.

Az 1847–48-as országgyűlésen nem került napirendre a kincstári trafikok ügye, a márciusi események, az első felelős minisztérium pedig új belpolitikai helyzetet teremtettek. 1848. június 23-án az udvari kamara tiltakozása ellenére bezáratták a pesti raktárakat, a többi helyen pedig betiltották a kincstári árusítást. A kormányzat monopólium behozását előkészítő lépései tehát nem értek célra, Magyarországot nem sikerült a dohányregálé elképzelése mellé állítani. A helyzet azonban gyökeresen megváltozott a magyar szabadságküzdelem katonai vereségével és a neoabszolutizmus kiépítésével, hiszen így végérvényesen eldőlt (császári pátens formájában) a dohánykérdés sorsa, lezárva a dohánymonopólium mintegy kétszáz éves előzménytörténetét.

IV. Az értekezés tárgyában megjelent publikációk

A dohánymonopólium körüli viták 1846-47-ben. In: Pete László (szerk.): *Juvenalia-Debreceni Bölcsész Diákkörösök Antológiája*. IV. kötet. Debrecen, 2011. 109-122.

Kincstári gyártmányok árusítása Magyarországon és Erdélyben 1846–1848 között. In: Keresztes Gábor (szerk.): *Tavaszi Szél 2013/Spring Wind 2013. Konferenciakötet*. Doktoranduszok Országos Szövetsége. Budapest, 2013. 93-100.

A dohánymonopólium magyarországi bevezetésére tett uralkodói kísérletek. In: Fehér Zsuzsa – Urbán László (szerk.): „*Tudományos Próbapályán*”. *Professzorok az Európai Magyarorszáért Egyesület VI. PhD-Konferenciakötete*. Társadalomtudományi Szekció. Budapest, 2013. 409-417.

A dohány mint politikai tényező Magyarországon 1670 és 1850 között. In: Erdődy Gábor, Háda Béla, Hevő Péter, Kecskeméti Gábor, Krajczár Melinda, Madarász Anita, Sebők Richárd, Szilágyi Gábor (szerk.): *Kút – az ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola kiadványa*. X-XII. évfolyam, 2011-2013. (összevont szám) Budapest, 2014. 7-13.

A magyarországi dohánymonopólium bevezetésének gazdaságpolitikai háttere. In: Csiszár Imre – dr. Kőmíves Péter Miklós (szerk.): *Tavaszi Szél 2014 / Spring Wind 2014*. III. Konferenciakötet. Doktoranduszok Országos Szövetsége. Debrecen, 2014. 185-192.

Randnotizen zu einem Hofprotokoll aus 1845– Die Einführung des Tabakmonopols in Ungarn. In: Zsuzsanna Cziráki, Anna Fundárková, Orsolya Manhercz, Zsuzsanna Peres, Márta Vajnági (hrsg.): *Wiener Archivforschungen. Festschrift für den ungarischen Archivdelegierten in Wien, István Fazekas. Publikationen der ungarischen Geschichtsforschungen in Wien*. Band X. Wien, 2014. 331-338.

V. Az értekezés tárgyában tartott konferenciaelőadások

A dohánymonopólium bevezetése körüli viták 1846–1847-ben. *Hatvani István Szakkollégium Konferenciája*. Debrecen, 2010. április 15.

A dohánymonopólium körüli viták 1846–1847-ben. XXX. Országos Tudományos Diákköri Konferencia. Eger, 2011. április 19.

A dohány, mint politikai tényező Magyarországon 1670 és 1850 között. *Politika, Társadalom, Intézményrendszer. Fiatal Történészek Nemzetközi Szimpóziuma*. Budapest, 2012. február 17.

A dohánymonopólium magyarországi bevezetésére tett uralkodói kísérletek. „Tudományos Próbapályán”. *Professzorok az Európai Magyarországért Egyesület VI. PhD-Konferenciája*. Társadalomtudományi Szekció. Budapest, 2013. március 12.

Kincstári dohánygyártmányok árusítása Magyarországon és Erdélyben 1846–1848-ban. *Doktoranduszok Országos Szövetsége, Tavaszi Szél 2013 / Spring Wind 2013. Nemzetközi Tudományos Konferencia*. Sopron, 2013. május 31 – június 2.

A magyarországi dohánymonopólium bevezetésének gazdaságpolitikai háttere. *Doktoranduszok Országos Szövetsége, Tavaszi Szél 2014 / Spring Wind 2014. Nemzetközi Tudományos Konferencia*. Debrecen, 2014. március 21–23.

Nyilvántartási szám: DEENK/146/2015.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Kohút Sára
Neptun kód: MXSCDT
Doktori Iskola: Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Magyar nyelvű könyvrészlet(ek) (4)

- Kohút S.:** A magyarországi dohánymonopólium bevezetésének gazdaságpolitikai háttere.
In: Tavasz Szél 2014 = Spring Wind 2014. III. Konferenciakötet. Szerk.: Csiszár Imre, Kőmíves Péter Miklós, Doktoranduszok Országos Szövetsége, Debrecen, 185-192, 2014.
ISBN: 9789638956071
- Kohút S.:** A dohánymonopólium magyarországi bevezetésére tett uralkodói kísérletek.
In: "Tudományos Próbapályán" : Professzorok az Európai Magyarországgért Egyesület VI. PhD-Konferenciakötete : Társadalomtudományi Szekció. Professzorok az Európai Magyarországgért Egyesület, Budapest, 409-417, 2013.
- Kohút S.:** Kincstári dohánygyártmányok árusítása Magyarországon és Erdélyben 1846-1848-ban.
In: Tavasz Szél 2013 = Spring Wind 2013 : Konferenciakötet. Szerk.: Keresztes Gábor), Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest, 93-100, 2013. ISBN: 9789638956026
- Kohút S.:** A dohánymonopólium körüli viták 1846-47-ben.
In: Juvenilia : Debreceni Bölcsész Diákkörösök Antológiája. Szerk.: Pete László, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 109-122, 2011. ISBN: 9789633181287

Idegen nyelvű, külföldi könyvrészlet(ek) (1)

- Kohút, S.:** Randnotizen zu einem Hofprotokoll aus 1845: Die Einführung des Tabakmonopols in Ungarn.
In: Wiener Archivforschungen. Festschrift für den ungarischen Archivdelegierten in Wien, István Fazekas. Hrsg.: Zsuzsanna Cziráki, Anna Fundárková, Orsolya Manhercz, Zsuzsanna Peres, Márta Vajnági, Balassi Institut : Collegium Hungaricum Wien, Wien, 331-338, 2014.
ISBN: 9786155389214

Magyar nyelvű tudományos közlemény(ek) hazai folyóiratban (1)

6. **Kohút S.:** A dohány mint politikai tényező Magyarországon 1670 és 1850 között.
Kút. 10-12, 7-13, 2013. ISSN: 1589-1445.

További Közlemények

Magyar nyelvű könyvrészlet(ek) (1)

7. **Kohút S.:** Források és feldolgozások a szatmári svábok telepítéstörténetének vizsgálatához.
In: Tanulmányok Ujváry Zoltán 80. születésnapja alkalmából. Szerk.: Kavecsánszki Máté,
Szászfalvi Márta, Kapitális Kft., Debrecen, 89-101, 2012. ISBN: 9789630831297

A DEENK a Jelölt által az iDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudományometriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2015.07.16.

